
Gintautas Vaitoška. Lytinis ugdymas: ar būtina atsimušti į seksualinės revoliucijos dugną?

2004-10-11

Gintautas Vaitoška (gim. 1960) 1984 metais baigė Vilniaus universiteto Medicinos fakultetą. Po neurologijos klinikinės ordinatūros ir psichiatrijos specializacijos, 1986-1992 metais dirbo Vilniaus Aukštųjų mokyklų poliklinikoje neurologu ir psichoterapeutu. 1992–1995 m. studijavo Vašingtone, Jono Pauliaus Šeimos ir santuokos studijų institute. Nuo 2000 metų - psichologijos profesorius Tarptautiniame Šeimos ir santuokos institute Gaminge (Austrija).

Populiarus amerikiečių žurnalas "Atlantic Monthly" ilgą straipsnį apie šalyje paplitusių seksualinio švietimo ("sexual education") programų neefektyvumą išspausdino dar 1994 metų spalio mėnesį. Nuo to laiko Amerikoje, o ir visame pasaulyje diskutuojama apie tai, kaip apsaugoti jaunimą nuo primityvios lytiškumo raiškos ir su ja susijusių problemų tik stiprėja. Štai 2002 metų pabaigoje Didžiosios Britanijos sveikatos apsaugos pareigūnai viešai išreiškė nepasitenkinimą seksualinio švietimo programomis, šalyje sparčiai didėjant paauglių nėštumo atvejų skaičiams. Keisčiausia, kad pagal jų cituotų tyrimų duomenis, apie 50 proc. pastojusių merginų naudojo kontracetines piliules. Tuo pat metu visame pasaulyje daugėja duomenų apie vertybiškai orientuotų lytinio ugdymo programų veiksmingumą. Tad kodėl "išsami ir laisvai prieinama" informacija apie lytinį gyvenimą nėra tokia efektyvi kaip galima būtų tikėtis? Kaip vertinti į Lietuvą importuojamą "jaunimui palankių paslaugų programą?" Kaipgi taip atsitiko, kad laisvojoje Amerikoje tarp jaunimo galingą populiarumą šiuo metu įgauna toks senamadiškas dalykas kaip skastybė iki santuokos, ir ar amerikiečių patyrimas gali mus ko nors išmokyti? Šiame straipsnyje ir pamėginsime atsakyti į šiuos klausimus.

Seksualinės revoliucijos vaisiai

Amerikiečių statistika teigia, kad septintojo dešimtmečio pradžioje jų šalyje ne santuokoje gimdavo apie 3 proc. baltųjų ir 22 proc. juodųjų kūdikių, o praėjusio amžiaus paskutiniojo dešimtmečio pabaigoje šie skaičiai buvo atitinkamai 22 ir 68; bendras nesantuokinių kūdikių skaičius JAV per šiuos keturis dešimtmečius išaugo nuo 6 iki 31 procento. Nuo 1965 iki 1975 metų skyrybų skaičius šioje šalyje padvigubėjo, o prieš santuoką kartu su partneriu gyvenusių merginų skaičius išaugo nuo vienos iš dešimties XX amžiaus šeštajame dešimtmetyje iki dviejų iš trijų dešimtajame.

Nereikia būti ypač įžvalgiam kad pastebėtum, jog šešis kartus išaugęs nesantuokinių kūdikių skaičius JAV sutampa su vienos svarbiausių seksualinės revoliucijos idėjų – nesantuokinių lytinių ryšių laisvės įgyvendinimu. Ir nors skyrybų augimas turi daugiau priežasčių nei tik seksualinė elgsena, tačiau akivaizdu, jog 1994-aisiais viename amerikiečių koledže atlikta pirmakursių apklausa nurodo į reikšmingą santuokos irimą skatinantį veiksni: ketetą seksualinių partnerių turėję vaikinai ir merginos, kitaip nei negyvenusių draugų, manė, kad santuoka yra sunkus, asmens laisvę ir laimę suvaržantis dalykas.

Kaip tik Jungtinėse Amerikos Valstijose – šalyje, kurioje seksualinės revoliucijos principai buvo įdiegti pirmiausia pasaulyje – jau ima matytis ir tai, kas, vaizdžiai tariant, atsitiko šio uždrausto medžio vaisiams jau bumbtelėjus ant žemės. Išaugo visa karta jaunų amerikiečių, išgyvenusių tėvų skyrybas, ir nebenorinčių, kad jų pačių vaikai patirtų tokį pat likimą. Pagyvenę su keletu nuolat besikeičiančių mamos "boyfriend'ų", sugluminti matytų seksualinių scenų ir apvilti besikartojančių "dabar jau tikrai naujo tėvelio" greito pradingimo bei juos palikusio tėvo ar mamos nutolimu, šie žmonės kitaip ima vertinti ištikimybę. Atrodo, jie ima nesunkiai suprasti, jog ji prasideda jau prieš santuoką. Taip pat nesunku matyti, jog ir didžiulis venerinių ligų paplitimas, ir AIDS epidemija taip pat susijusi su anuomet skelbtais seksualinės revoliucijos šūkiais. Amerikiečiai kalba, kad didelė jų visuomenės dalis jau baigia pereiti visuotinės seksualinės "laisvės" etapą ir ima iš naujo atrasti svarbesnes nei seksualinis pasitenkinimas vertybes. Tai rodo ir galingi šeimos judėjimai toje šalyje, milijoninė vyrų atsakingos tėvystės iniciatyva, ir pagaliau skastybą iki santuokos propaguojančių lytinio ugdymo programų sėkmė valstybiniu lygiu. Bet pirma pažvelkime į dabar vis labiau kritikuojamą lytinio švietimo programų ryšį su seksualinės revoliucijos idealais.

Laimingojo laukinio idealas

Apie "civilizacijos nesugadintą" laukinį - gerą, laimingą ir visiškai savęs nevaržantį Kandidą, išsamų veikalą prancūzų rašytojas Volteras parašė dar XVIII šimtmetyje. Sunku pasakyti, ar Sigmundas Freudas, kurį, regis, galima pagrįstai laikyti XX amžiaus seksualinės revoliucijos tėvu, skaitė Voltero Kandidą – o gal perskaitė būdamas tokio amžiaus, kad nesuprato Voltero ironijos? Bet kokių atveju psichoanalizės sukūrėjas savo veikaluose ne vieną kartą išreiškė mintį, jog griežta seksualinė moralė sukuria žmogui įtampą ir kaltės jausmą, ir kad "pirmykštis" žmogus, tokių moralės varžtų neturėjęs, buvo už šiuolaikinį daug laimingesnis. Ir nors pats Freudas manė, jog toks susivaržymas yra neišvengiama civilizacijos kaina, tai kai kurie jo radikalesni pasekėjai be jokių skrupulų ėmė teigti, kad visuomenę nuo ją slegiančios neurozės išgydys tik niekuo nevaržomas seksualinis aktyvumas. Štai Williamas Reichas seksualinę revoliuciją laikė būtina socialistinės revoliucijos dalimi, o vienas iš įtakingiausių naujosios seksualinės moralės ideologų JAV Alfredas Kinsey manė, jog normaliam žmogaus funkcionavimui būtinos seksualinės iškvos, kurias pasiekti galima šešiais lygiaverčiais būdais... Psichologijos klasikas Erikas Eriksonas apgailėstaudamas teigė, jog psichoanalizė dažnai buvo iškraipoma ir teigiama, lyg vienintelis jos tikslas yra "įtikinti pacientą jog Dievui ir žmogui jis turi tikrai vieną pareigą: patirti gerus orgasmus, su tinkamu "objektu", ir visa tai reguliariai". Kad Eriksonas neperlenkia lazdos, kiekvienas iš mūsų gali įsitikinti parduotuvėje į pirminių krepšį, šalia sviesto ir dešros, įsimitę kokį nors "Cosmopolitano" numerį: respektabilus ir skaitomas žurnalas skelbia būtent tokius dalykus – pvz., "15 būdų pasiekti orgazmą", "kaip išgauti iš jo dar daugiau" ir pan. Seksualinė revoliucija įvyko ir pas mus: seksualinių įgeidžių patenkinimas tapo ne tik teise, bet ne vienam populiarių žurnalų "šviečiamam" žmogui net ir vidine pareiga...

Kad lytinio geismo patenkinimas yra būtinas jaunimui, manė ir seksualinio švietimo programų kūrėjai. Šių programų teiginiai dabar dažnai yra įvilkti į kultūringus terminus – tad negalima labai stebėtis, jog ir kai kurie mūsų medikai, ir pedagogai jas laiko iš tikrųjų jaunimui "palankiomis" paslaugomis... Taigi tai, kad Lietuvoje dedamos pastangos tokias "paslaugas" jaunimui pateikti, reikėtų aiškinti ne moralės, bet informacijos stoka. Štai prie šių programų ištakų stovėjo minėtas amerikiečių seksologas Alfredas Kinsey, praėjusio amžiaus viduryje paskelbęs visuomenę sukrėtusius ir labai paveikius vyrų, o paskui ir moterų seksualumo tyrimus (angliškai jie žinomi kaip "Male Sexual Report" ir "Female Sexual Report"). Juose jis paskelbė paskui keturis dešimtmečius Vakarų šalyse išsilaikiusį 10 procentų vyrų homoseksualizmo mitą, kad bent tris savo gyvenimo metus homoseksualinius santykius praktikavo net 20 procentų visų vyrų, kad "žmogiškasis gyvulys" patiria jau mūsų minėtas šešių rūšių seksualines iškvos, kurių sąrašė šalia masturbacijos ir homoseksualinių aktų minimas ir seksas su gyvuliais... Ir tik vėliau, XX amžiaus devintajame dešimtmetyje, amerikiečių tyrinėtojai Judith Reisman išleidus knygą "Kinsey, seksas ir apgavystė" ("Kinsey, Sex and Fraud"), kurioje aiškiai buvo atidengtos šio tyrinėtojo metodikos – tai, kad 25 procentai jo tiriamųjų buvo kalėjime sėdintys seksualiniai nusikaltėliai, o likusieji apklausų dalyviai – koledžų studentai, panorėję su tyrinėtojais pasidalyti savo seksualiniu patyrimu bei mokyklos, kurioje apklausą atliko Kinsey, kolega, vėliau išmestas iš jos už vaikinių seksualinį tvirkimą, moksleiviai - ir net kad vaikų seksualumo tyrimus Kinsey atliko, pasinaudodamos paslaugomis specialiai apmokytos "komandos", kurios nariai su chronometru rankose fiksavo berniukų erekcijas ir orgazmus juos seksualiai stimuliuodami – pradedant pusės metų kūdikiais!.. Amerikiečiai tik gūžčioja pečiais, galvodami apie tai, kodėl už tokius eksperimentus šis "mokslininkas" nebuvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, arba kodėl nebuvo viešai išgirstas vieno iš žymiausių humanistinės psichologijos kūrėjų Abrahamo Maslow aštri Kinsey'o metodikų, kaip visiškai nemokslišką, kritika

Alredas Kinsey pats aktyviai skatino bendradarbius kurti seksualinio švietimo programas, o jo artimiausias bendražygis, Wadrell Pomeroy, Kinsey'o "Reportažų" bendraautoris, 1965 metais tapo naujos organizacijos, siekiančios išvystyti ir kuo plačiau paskleisti seksualinio švietimo programas, direktorių tarybos nariu. Ši organizacija – SIECUS (Sexual Information and Education Council of the United States) ir dabar tebėra pagrindinė seksualinio švietimo strategė Jungtinėse Valstijose. Glaudžiai bendradarbiaudama su "Tarptautine planuotos tėvystės federacija", SIECUS skleidžia savo mintis, leidžia seksualinio švietimo vadovėlius tarptautiniu lygiu. Turbūt mūsų medikams ir pedagogams visa seksualinio švietimo programa nėra ir nebus pateikiama – bent jau tol, kol per daug gajūs išlieka kultūriniai pokatalikiškos visuomenės "prietarai" – o paprasčiau sakant, kol informacijos srautas galutinai neatbukino sveiko proto. Tačiau paskaičius seksualinio švietimo vadovėlius, galima nesunkiai suprasti, į kokią tradiciją įsilietume, šias programas Lietuvoje įdiegę.

Štai Lotynų Amerikos mokyklų seksualinio švietimo mokytojams skirtoje pedagoginėje priemonėje ("Teaching Human Sexuality in Schools: A Teacher's Manual", *International Planned Parenthood Federation, New York, 1985*) rašoma, kad mokiniai turėtų diskutuoti apie "homoseksualizmą, biseksualumą... ir taip pat apie seksą

su gyvuliais, sadizmą, mazochizmą, ekhibicionizmą ir vojerizmą”. Galima būtų pamanyti, jog tai tokia diskusija, kurioje jaunuoliams padedama suvokti tokių iškrypimų esmę ir tapti atsparesniems jų atžvilgiu. Deja, ištikimi Alfredo Kinsey tradicijai, seksualinio švietimo vadovėliai ne tik kad nepateikia jokie vertybinio vertinimo panašių iškrypimų atžvilgiu, tačiau ir gana aiškiai teigia, kad bet kokia “seksualinė iškrova” yra jaunimui palanki, jei tik ji suteikia malonumo. “Visai nemaža dalis žmonių kuriame nors savo gyvenimo epizode”, rašoma viename lytinio auklėjimo vadovėlių (*“Learning About Sex: The Contemporary Guide for Young Adults”, by Garry F. Kelly, 1986, New York*) turi seksualinį kontaktą su gyvuliais – ir ypač berniukai, gyvenantys kaimuose. Nėra jokių įrodymų, kad tokie kontaktai su gyvuliais yra kenksmingi”. Tad ką jau kalbėti apie seksualinio švietimo literatūroje dėstomas mintis apie masturbaciją, vienas kito “masažą”, seksualinį fantazavimą, dušą kartu, homoseksualizmą ir pan. – tai vertinama vienareikšmiškai teigiamai, kaip įvairiapusiško seksualinio patyrimo galimybė. Viliojamas laukinės laisvės, ukrainietiško “wild dances” idealas?.. Tačiau rimtai kalbant apie “laimingąjį laukinį” tenka pastebėti, jog rimtos antropologijos duomenimis toks fenomenas niekuomet neegzistavo: atvirksčiai, primityviose tautose seksualinė sritis buvo reglamentuojama ypač griežtomis taisyklėmis, kadangi bet kokio lygio civilizacija tiesiogiai priklauso nuo jos narių sugebėjimo bent truputį pakilti virš instinkto lygmens.

Ar apsaugos prezervatyvai?

Galima paprieštarauti: juk ne mes sukūrėme tokias pažiūras pasaulyje, ir ne mes atsakingi už tai, kad mūsų sūnūs negali įlipti į troleibusą, prieš tai kioske nepamatę pusiau arba ir visai nuogos gražuolės, ir ne dėl mūsų kaltės mūsų dukros, pasižiūrėjusios “realybės šou” arba tą patį “Cosmopolitaną” nebesupranta, jog apsinuogindamos jos atiduoda save ne vyrų meilei, bet pasinaudojimui?.. Ir jeigu jau gyvename tokioje aplinkoje, tai gal bent pamokykime savo vaikus, kaip “saugiai” naudotis seksu, kad išvengtume dar didesnių komplikacijų?

Kažin, kaip čia yra su ta mūsų pačių atsakomybe: Norvegijoje, pavyzdžiui, feministinis judėjimas pasiekė tai, kad moters kūnas negali būti naudojamas reklamoje prekės vertei padidinti... Kodėl mūsų pilietiškumas silpnėjęs už atskirų grupių verslo interesus, reikėtų nagrinėti iš esmės. Tačiau negalėdami to padaryti šitame straipsnyje, pasvarstykime apie tai, kaip jaunimą iš tos balos išgelbėti – arba ar gali būti sėkmingos mūsų pastangos paskatinti savo vaikus joje taškytis ir išlikti sausiems...

Seksualinio švietimo – mūsiškojo, to, kurį jaunimui palankių paslaugų skleidėjai imasi, greičiausiai ne norėdami juos paversti Kinsey tipo žmogiškais gyvuliais, bet siekdami apsaugoti juos nuo nepageidautino nėštumo ir venerinių ligų – slaptažodis yra vienas: kontracepcija. Tačiau kontracepcija, viena vertus, neefektyvi, o kita vertus, neišsprendžia su psichologine lytinio intymumo puse susijusių problemų. Kodėl kontracepcija neefektyvi (o tai rodo kad ir statistiniai Allano Gutmacherio instituto duomenys, sakantys, kad nuo jos masinio paplitimo pradžios iki 1992 metų paauglių nėštumo skaičius JAV išaugo 23 procentais, arba ir minėtas Didžiosios Britanijos sveikatos apsaugos pareigūnų skundas)?

Pačios kontraceptinės priemonės nėra 100 proc. veiksmingos. Galima kalbėti apie įvairius prezervatyvų ir peroralinių kontraceptikų patikimumo procentus, tačiau Pasaulinės Sveikatos Apsaugos Organizacijos oficiali pozicija AIDS profilaktikos atžvilgiu situaciją paaiškina geriausiai: *visiškai* patikima apsaugos priemonė yra susilaikymas. Toks teiginys ypač įsidėmėtinas žinant, jog ši organizacija anaipol nepasižymi simpatijoms tradicinei moralei. Kontracepcijos nepatikimumas taip pat susijęs ir su tuo, kad ji reikalauja reguliaraus, sistemingo naudojimo – dalykų, sunkiai derančių ir su jaunimui būdingu spontaniškumu, ir su seksualinių sueičių aplinka (dažniausiai alkoholio “priedangoje”). Ypač komiška atrodo prezervatyvų naudojimo instrukcijos, reikalaujančios bene penkis šio metodo punktus įvykdyti kone su mokslininko tikslumu. Kad ir kaip nuosekliai seksualinio švietimo mokytojams būtų patariama demonstruoti patikimą prezervatyvų panaudojimo techniką prieš mokinių atostogas, seksualinio intymumo momentu tokie šalti apskaičiavimai, viena vertus, gali sutrikdyti erekciją, o turint omenyje aistros (o dažnai ir alkoholio) poveikį psichikai- yra apskritai sunkiai tikėtini. Neatmestinas ir psichologinis “pasitikėjimo” veiksnys: naudoti prezervatyvą, reiškia sakyti, jog aš tavimi nepasitikiu...

Kontracepcija ne visada norima pasinaudoti ir dėl kai kurių paauglystės amžiaus tarpsniui būdingų psichologinių savybių. Viena iš jų vadinama “asmeninio nepažeidžiamumo mitu”: jaunas žmogus niekaip negali racionaliai suvokti, jog *jis pats* gali susirgti AIDS arba kitomis venerinėmis ligomis. Tai – kaip ir nėštumas – tikrai gali nutikti kam nors kitam – bet tik ne man!.. Antra vertus, ypač tai sakytina apie merginas, galima kalbėti apie daugiau ar mažiau įsisąmonintą, o kartais ir visai iracionalų troškimą pastoti gimties

santykių metu. Šalia visų galimų sunkumų ir problemų, būti nėščiai, reiškia įgyti tam tikrą visuomeninį statusą, taip pat ir galimybę – deja, dažniausiai neišsispildančią – pririšti prie savęs mylimą vaikina. Kuo mergina psichologiškai nesaugesnė, kuo žemesnis yra jos savęs vertinimas, tuo daugiau galimybių, jog “neplanuoti” kūdikiai buvo širdies kampelyje planuojami. Taip pat žinoma, kad į priešlaikinį lytinį intymumą labiau yra linkusios merginos iš nepilnų šeimų, neturinčios tėvo ar kitaip psichologiškai apleistos.

Visiškai akivaizdu, jog kontracepcijos naudojimo skatinimas didina patį lytinį aktyvumą. Juk jau ir taip gimities aistra yra viena iš galingiausių emocijų žmogaus gyvenime, o jaunas žmogus, Eriksono žodžiais tariant, bręsdamas patiria tikrą “psichofiziologinę revoliuciją”. Ir štai ne bet kas, bet pats mokytojas paaiškina, kaip tą aistrą paleisti “saugiai” ganytis. Kontracepcija yra lyg bilietas į lytinį aktyvumą; kad apmokymas, kaip ją naudotis, skatina lytinį aktyvumą, rodo ir tyrimai.

Įvertinus išvardytas kontracepcijos naudojimo ir jos poveikio dimensijas, galima nesunkiai sutikti su vieno amerikiečių “talk show” vedėjų palyginimu, jog kontracepcija yra lyg saugos diržas girtam vairuotojui. “Apsisaugojimo priemonės” nėra visiškai veiksmingos grynai medicininio požiūriu (šalia to dar turėtume pridurti, jog kai kurios merginos, ko gero, ne taip lengvai pasiduoda farmacijos kompanijų reklamai, pasak kurios, jų vaisingumo bangavimo pavertimas plokščia linija yra labai naudingas jų sveikatai...) ir šalia to egzistuoja tokios didelės psichologinės sistemos kontracepcijos panaudojimo kliūtys, o masinis lytinis aktyvumas negali nepasibaigti lygiai tokiu masiniu paauglių nėštumo arba lytiškai plintančių ligų atvejų skaičiumi. Ar tik ne taip būtų galima paaiškinti Anglijos pareigūnams iškilusią mįslę, kaip galėjo pastoti apie 50 procentų kontraceptines piliules vartojusių paauglių...

“Sveikata”

Bernardinai.lt

Gintautas Vaitoška. Lytinis ugdymas: ar būtina atsimušti į seksualinės revoliucijos dugną?(II)

Atspausdinta iš www.bernardinai.lt

Gintautas Vaitoška. Lytinis ugdymas: ar būtina atsimušti į seksualinės revoliucijos dugną?

2004-10-11

Gintautas Vaitoška (gim. 1960) 1984 metais baigė Vilniaus universiteto Medicinos fakultetą. Po neurologijos klinikinės ordinarūros ir psichiatrijos specializacijos, 1986-1992 metais dirbo Vilniaus Aukštųjų mokyklų poliklinikoje neurologu ir psichoterapeutu. 1992–1995 m. studijavo Vašingtone, Jono Pauliaus Šeimos ir santuokos studijų institute. Nuo 2000 metų - psichologijos profesorius Tarptautiniame Šeimos ir santuokos institute Gaminge (Austrija).

Populiarus amerikiečių žurnalas “Atlantic Monthly” ilgą straipsnį apie šalyje paplitusių seksualinio švietimo (“sexual education”) programų neefektyvumą išspausdino dar 1994 metų spalio mėnesį. Nuo to laiko Amerikoje, o ir visame pasaulyje diskusija apie tai, kaip apsaugoti jaunimą nuo primityvios lytiškumo raiškos ir su ja susijusių problemų tik stiprėja. Štai 2002 metų pabaigoje Didžiosios Britanijos sveikatos apsaugos pareigūnai viešai išreiškė nepasitenkinimą seksualinio švietimo programomis, šalyje sparčiai didėjant paauglių nėštumo atvejų skaičiams. Keisčiausia, kad pagal jų cituotų tyrimų duomenis, apie 50 proc. pastojusių merginų naudojo kontraceptines piliules. Tuo pat metu visame pasaulyje daugėja duomenų apie vertybiškai orientuotų lytinio ugdymo programų veiksmingumą. Tad kodėl “išsami ir laisvai prieinama” informacija apie lytinį gyvenimą nėra tokia efektyvi kaip galima būtų tikėtis? Kaip vertinti į Lietuvą importuojamą “jaunimui palankių paslaugų programą?” Kaipgi taip atsitiko, kad laisvojoje Amerikoje tarp jaunimo galingą populiarumą šiuo metu įgauna toks senamadiškas dalykas kaip skaistybė iki santuokos, ir ar amerikiečių patyrimas gali mus ko nors išmokyti? Šiame straipsnyje ir pamėginsime atsakyti į šiuos klausimus.

Seksualinės revoliucijos vaisiai

Amerikiečių statistika teigia, kad septintojo dešimtmečio pradžioje jų šalyje ne santuokoje gimdavo apie 3 proc. baltųjų ir 22 proc. juodųjų kūdikių, o praėjusio amžiaus paskutiniojo dešimtmečio pabaigoje šie skaičiai buvo atitinkamai 22 ir 68; bendras nesantuokinių kūdikių skaičius JAV per šiuos keturis dešimtmečius išaugo nuo 6 iki 31 procento. Nuo 1965 iki 1975 metų skyrybų skaičius šioje šalyje padvigubėjo, o prieš santuoką kartu su partneriu gyvenusių merginų skaičius išaugo nuo vienos iš dešimties XX amžiaus šeštajame dešimtmetyje iki dviejų iš trijų dešimtajame.

Nereikia būti ypač įžvalgiam kad pastebėtum, jog šešis kartus išaugęs nesantuokinių kūdikių skaičius JAV sutampa su vienos svarbiausių seksualinės revoliucijos idėjų – nesantuokinių lytinių ryšių laisvės įgyvendinimu. Ir nors skyrybų augimas turi daugiau priežasčių nei tik seksualinė elgsena, tačiau akivaizdu, jog 1994-aisiais viename amerikiečių koledže atlikta pirmakursių apklausa nurodo į reikšmingą santuokos irimą skatinantį veiksnį: keletą seksualinių partnerių turėję vaikinai ir merginos, kitaip nei negyvenusių draugų, manė, kad santuoka yra sunkus, asmens laisvę ir laimę suvaržantis dalykas.

Kaip tik Jungtinėse Amerikos Valstijose – šalyje, kurioje seksualinės revoliucijos principai buvo įdiegti pirmiausia pasaulyje – jau ima matytis ir tai, kas, vaizdžiai tariant, atsitiko šio uždrausto medžio vaisiams jau bumbtelėjus ant žemės. Išaugo visa karta jaunų amerikiečių, išgyvenusių tėvų skyrybas, ir nebenorinčių, kad jų pačių vaikai patirtų tokį pat likimą. Pagyvenę su keletu nuolat besikeičiančių mamos “boyfriend’ų”, sugluminti matytų seksualinių scenų ir apvilti besikartojančių “dabar jau tikrai naujo tėvelio” greito pradingimo bei juos palikusio tėvo ar mamos nutolimu, šie žmonės kitaip ima vertinti ištikimybę. Atrodo, jie ima nesunkiai suprasti, jog ji prasideda jau *prieš* santuoką. Taip pat nesunku matyti, jog ir didžiulis venerinių ligų paplitimas, ir AIDS epidemija taip pat susijusi su anuomet skelbtais seksualinės revoliucijos šūkiais. Amerikiečiai kalba, kad didelė jų visuomenės dalis jau baigia pereiti visuotinės seksualinės “laisvės” etapą ir ima iš naujo atrasti svarbesnes nei seksualinis pasitenkinimas vertybes. Tai rodo ir galingi šeimos judėjimai toje šalyje, milijoninė vyrų atsakingos tėvystės iniciatyva, ir pagaliau skaistumą iki santuokos propaguojančių lytinio ugdymo programų sėkmė valstybiniu lygiu. Bet pirma pažvelkime į dabar vis labiau kritikuojamą lytinio švietimo programų ryšį su seksualinės revoliucijos idealais.

Laimingojo laukinio idealas

Apie “civilizacijos nesugadintą” laukinį - gerą, laimingą ir visiškai savęs nevaržantį Kandidą, išsamų veikalą prancūzų rašytojas Volteras parašė dar XVIII šimtmečiu. Sunku pasakyti, ar Sigmundas Freudas, kurį, regis, galima pagrįstai laikyti XX amžiaus seksualinės revoliucijos tėvu, skaitė Voltero Kandidą – o gal perskaitė būdamas tokio amžiaus, kad nesuprato Voltero ironijos? Bet kokių atveju psichoanalizės sukūrėjas savo veikaluose ne vieną kartą išreiškė mintį, jog griežta seksualinė moralė sukuria žmogui įtampą ir kaltės jausmą, ir kad “pirmykštis” žmogus, tokių moralės varžtų neturėjęs, buvo už šiuolaikinį daug laimingesnis. Ir nors pats Freudas manė, jog toks susivaržymas yra neišvengiama civilizacijos kaina, tai kai kurie jo radikalesni pasekėjai be jokių skrupulų ėmė teigti, kad visuomenę nuo ją slegiančios neurozės išgydys tik niekuo nevaržomas seksualinis aktyvumas. Štai Williamas Reichas seksualinę revoliuciją laikė būtina socialistinės revoliucijos dalimi, o vienas iš įtakingiausių naujosios seksualinės moralės ideologų JAV Alfredas Kinsey manė, jog normaliam žmogaus funkcionavimui būtinos seksualinės iškrovos, kurias pasiekti galima šešiais lygiaverčiais būdais... Psichologijos klasikas Erikas Eriksonas apgailėstaudamas teigė, jog psichoanalizė dažnai buvo iškraipoma ir teigiama, lyg vienintelis jos tikslas yra “įtikinti pacientą jog Dievui ir žmogui jis turi tiktai vieną pareigą: patirti gerus orgazmus, su tinkamu “objektu”, ir visa tai reguliariai”. Kad Eriksonas neperlenkia lazdos, kiekvienas iš mūsų gali įsitikinti parduotuvėje į pirkinį krepšį, šalia sviesto ir dešros, įsimitę kokį nors “Cosmopolitano” numerį: respektabilus ir skaitomas žurnalas skelbia būtent tokius dalykus – pvz., “15 būdų pasiekti orgazmą”, “kaip išgauti iš jo dar daugiau” ir pan. Seksualinė revoliucija įvyko ir pas mus: seksualinių įgeidžių patenkinimas tapo ne tik teise, bet ne vienam populiarių žurnalų “šviečiamam” žmogui net ir vidine pareiga...

Kad lytinio geismo patenkinimas yra būtinas jaunimui, manė ir seksualinio švietimo programų kūrėjai. Šių programų teiginiai dabar dažnai yra įvilkti į kultūringus terminus – tad negalima labai stebėtis, jog ir kai kurie mūsų medikai, ir pedagogai jas laiko iš tikrųjų jaunimui “palankiomis” paslaugomis... Taigi tai, kad Lietuvoje dedamos pastangos tokias “paslaugas” jaunimui pateikti, reiktų aiškinti ne moralės, bet informacijos stoka. Štai prie šių programų ištakų stovėjo minėtas amerikiečių seksologas Alfredas Kinsey, praėjusio amžiaus viduryje paskelbęs visuomenę sukrėtusius ir labai paveikius vyrų, o paskui ir moterų seksualumo tyrimus

(angliškai jie žinomi kaip "Male Sexual Report" ir "Female Sexual Report"). Juose jis paskelbė paskui keturis dešimtmečius Vakarų šalyse išsilaikiusį 10 procentų vyrų homoseksualizmo mitą, kad bent tris savo gyvenimo metus homoseksualinius santykius praktikavo net 20 procentų visų vyrų, kad "žmogiškasis gyvulus" patiria jau mūsų minėtas šešių rūšių seksualines iškrovas, kurių sąrašė šalia masturbacijos ir homoseksualinių aktų minimas ir seksas su gyvuliais... Ir tik vėliau, XX amžiaus devintajame dešimtmetyje, amerikiečių tyrinėtojai Judith Reisman išleidus knygą "Kinsey, seksas ir apgavystė" ("Kinsey, Sex and Fraud"), kurioje aiškiai buvo atidengtos šio tyrinėtojo metodikos – tai, kad 25 procentai jo tiriamųjų buvo kalėjime sėdintys seksualiniai nusikaltėliai, o likusieji apklausų dalyviai – koledžų studentai, panorėję su tyrinėtojais pasidalyti savo seksualiniu patyrimu bei mokyklos, kurioje apklausą atliko Kinsey, kolega, vėliau išmestas iš jos už vaikinų seksualinį tvirkinimą, moksleiviai - ir net kad vaikų seksualumo tyrimus Kinsey atliko, pasinaudodamos paslaugomis specialiai apmokytos "komandos", kurios nariai su chronometru rankose fiksavo berniukų erekcijas ir orgazmus juos seksualiai stimuliuodami – pradėdant pusės metų kūdikiais!.. Amerikiečiai tik gūžčioja pečiais, galvodami apie tai, kodėl už tokius eksperimentus šis "mokslininkas" nebuvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, arba kodėl nebuvo viešai išgirstas vieno iš žymiausių humanistinės psichologijos kūrėjų Abrahamo Maslow aštri Kinsey'o metodikų, kaip visiškai nemoksliskų, kritika

Alredas Kinsey pats aktyviai skatino bendradarbius kurti seksualinio švietimo programas, o jo artimiausias bendražygis, Wadrell Pomeroy, Kinsey'o "Reportažų" bendraautoris, 1965 metais tapo naujos organizacijos, siekiančios išvystyti ir kuo plačiau paskleisti seksualinio švietimo programas, direktorių tarybos nariu. Ši organizacija – SIECUS (Sexual Information and Education Council of the United States) ir dabar tebėra pagrindinė seksualinio švietimo strategė Jungtinėse Valstijose. Glaudžiai bendradarbiaudama su "Tarptautine planuotos tėvystės federacija", SIECUS skleidžia savo mintis, leidžia seksualinio švietimo vadovėlius tarptautiniu lygiu. Turbūt mūsų medikams ir pedagogams visa seksualinio švietimo programa nėra ir nebus pateikiama – bent jau tol, kol per daug gajūs išlieka kultūriniai pokatalikiškos visuomenės "prietarai" – o paprasčiau sakant, kol informacijos srautas galutinai neatbukino sveiko proto. Tačiau paskaičius seksualinio švietimo vadovėlius, galima nesunkiai suprasti, į kokią tradiciją įsilietume, šias programas Lietuvoje įdiegę.

Štai Lotynų Amerikos mokyklų seksualinio švietimo mokytojams skirtoje pedagoginėje priemonėje (*"Teaching Human Sexuality in Schools: A Teacher's Manual"*, International Planned Parenthood Federation, New York, 1985) rašoma, kad mokiniai turėtų diskutuoti apie "homoseksualizmą, biseksualumą... ir taip pat apie seksą su gyvuliais, sadizmą, mazochizmą, ekhibicionizmą ir vojerizmą". Galima būtų pamanyti, jog tai tokia diskusija, kurioje jaunuoliams padedama suvokti tokių iškrypimų esmę ir tapti atsparesniems jų atžvilgiu. Deja, ištikimi Alfredo Kinsey tradicijai, seksualinio švietimo vadovėliai ne tik kad nepateikia jokio vertybinio vertinimo panašių iškrypimų atžvilgiu, tačiau ir gana aiškiai teigia, kad bet kokia "seksualinė iškrova" yra jaunimui palanki, jei tik ji suteikia malonumo. "Visai nemaža dalis žmonių kuriame nors savo gyvenimo epizode", rašoma viename lytinio auklėjimo vadovėlių (*"Learning About Sex: The Contemporary Guide for Young Adults"*, by Garry F. Kelly, 1986, New York) turi seksualinį kontaktą su gyvuliais – ir ypač berniukai, gyvenantys kaimuose. Nėra jokių įrodymų, kad tokie kontaktai su gyvuliais yra kenksmingi". Tad ką jau kalbėti apie seksualinio švietimo literatūroje dėstomas mintis apie masturbaciją, vienas kito "masažą", seksualinį fantazavimą, dušą kartu, homoseksualizmą ir pan. – tai vertinama vienareikšmiškai teigiamai, kaip įvairiapusiško seksualinio patyrimo galimybė. Viliojamas laukinės laisvės, ukrainietiško "wild dances" idealas?.. Tačiau rimtai kalbant apie "laimingąjį laukinį" tenka pastebėti, jog rimtos antropologijos duomenimis toks fenomenas niekuomet neegzistavo: atvirkščiai, primityviose tautose seksualinė sritis buvo reglamentuojama ypač griežtomis taisyklėmis, kadangi bet kokio lygio civilizacija tiesiogiai priklauso nuo jos narių sugebėjimo bent truputį pakilti virš instinkto lygmens.

Ar apsaugos prezervatyvai?

Galima paprieštarauti: juk ne mes sukūrėme tokias pažiūras pasaulyje, ir ne mes atsakingi už tai, kad mūsų sūnūs negali įlipti į troleibusą, prieš tai kioske nepamatę pusiau arba ir visai nuogos gražuolės, ir ne dėl mūsų kaltės mūsų dukros, pasižiūrėjusios "realybės šou" arba tą patį "Cosmopolitaną" nebesupranta, jog apsinuogindamos jos atiduoda save ne vyrų meilei, bet pasinaudojimui?.. Ir jeigu jau gyvename tokioje aplinkoje, tai gal bent pamokykime savo vaikus, kaip "saugiai" naudotis seksu, kad išvengtume dar didesnių komplikacijų?

Kažin, kaip čia yra su ta mūsų pačių atsakomybe: Norvegijoje, pavyzdžiui, feministinis judėjimas pasiekė tai,

kad moters kūnas negali būti naudojamas reklamoje prekės vertei padidinti... Kodėl mūsų pilietiškumas silpnėjęs už atskirų grupių verslo interesus, reikėtų nagrinėti iš esmės. Tačiau negalėdami to padaryti šitame straipsnyje, pasvarstykime apie tai, kaip jaunimą iš tos balos išgelbėti – arba ar gali būti sėkmingos mūsų pastangos paskatinti savo vaikus joje taškytis ir išlikti sausiems...

Seksualinio švietimo – mūsiškojo, to, kurį jaunimui palankių paslaugų skleidėjai imasi, greičiausiai ne norėdami juos paversti Kinsey tipo žmogiškais gyvuliais, bet siekdami apsaugoti juos nuo nepageidautino nėštumo ir venerinių ligų – slaptažodis yra vienas: kontracepcija. Tačiau kontracepcija, viena vertus, neefektyvi, o kita vertus, neišsprendžia su psichologine lytinio intymumo puse susijusių problemų. Kodėl kontracepcija neefektyvi (o tai rodo kad ir statistiniai Allano Gutmacherio instituto duomenys, sakantys, kad nuo jos masinio paplitimo pradžios iki 1992 metų paauglių nėštumo skaičius JAV išaugo 23 procentais, arba ir minėtas Didžiosios Britanijos sveikatos apsaugos pareigūnų skundas)?

Pačios kontraceptinės priemonės nėra 100 proc. veiksmingos. Galima kalbėti apie įvairius prezervatyvų ir peroralinių kontraceptikų patikimumo procentus, tačiau Pasaulinės Sveikatos Apsaugos Organizacijos oficiali pozicija AIDS profilaktikos atžvilgiu situaciją paaiškina geriausiai: *visiškai* patikima apsaugos priemonė yra susilaikymas. Toks teiginys ypač įsidėmėtinas žinant, jog ši organizacija anaipol nepasižymi simpatijoms tradicinei moralei. Kontracepcijos nepatikimumas taip pat susijęs ir su tuo, kad ji reikalauja reguliaraus, sistemingo naudojimo – dalykų, sunkiai derančių ir su jaunimui būdingu spontaniškumu, ir su seksualinių sueičių aplinka (dažniausiai alkoholio “priedangoje”). Ypač komiška atrodo prezervatyvų naudojimo instrukcijos, reikalaujančios bene penkis šio metodo punktus įvykdyti kone su mokslininko tikslumu. Kad ir kaip nuosekliai seksualinio švietimo mokytojams būtų patariama demonstruoti patikimą prezervatyvų panaudojimo techniką prieš mokinių atostogas, seksualinio intymumo momentu tokie šalti apskaičiavimai, viena vertus, gali sutrikdyti erekciją, o turint omenyje aistros (o dažnai ir alkoholio) poveikį psichikai- yra apskritai sunkiai tikėtini. Neatmestinas ir psichologinis “pasitikėjimo” veiksnys: naudoti prezervatyvą, reiškia sakyti, jog aš tavimi nepasitikiu...

Kontracepcija ne visada norima pasinaudoti ir dėl kai kurių paauglystės amžiaus tarpsniui būdingų psichologinių savybių. Viena iš jų vadinama “asmeninio nepažeidžiamumo mitu”: jaunas žmogus niekaip negali racionaliai suvokti, jog *jis pats* gali susirgti AIDS arba kitomis venerinėmis ligomis. Tai – kaip ir nėštumas – tikrai gali nutikti kam nors kitam – bet tik ne man!.. Antra vertus, ypač tai sakyta apie merginas, galima kalbėti apie daugiau ar mažiau įsisąmonintą, o kartais ir visai iracionalų troškimą pastoti gimties santykių metu. Šalia visų galimų sunkumų ir problemų, būti nėščiai, reiškia įgyti tam tikrą visuomeninį statusą, taip pat ir galimybę – deja, dažniausiai neišsipildančią – pririšti prie savęs mylimą vaikina. Kuo mergina psichologiškai nesaugesnė, kuo žemesnis yra jos savęs vertinimas, tuo daugiau galimybių, jog “neplanuoti” kūdikiai buvo širdies kampelyje planuojami. Taip pat žinoma, kad į priešlaikinį lytinį intymumą labiau yra linkusios merginos iš nepilnų šeimų, neturinčios tėvo ar kitaip psichologiškai apleistos.

Visiškai akivaizdu, jog kontracepcijos naudojimo skatinimas didina patį lytinį aktyvumą. Juk jau ir taip gimties aistra yra viena iš galingiausių emocijų žmogaus gyvenime, o jaunas žmogus, Eriksono žodžiais tariant, bręsdamas patiria tikrą “psichofiziologinę revoliuciją”. Ir štai ne bet kas, bet pats mokytojas paaiškina, kaip tą aistrą paleisti “saugiai” ganytis. Kontracepcija yra lyg bilietas į lytinį aktyvumą; kad apmokymas, kaip ja naudotis, skatina lytinį aktyvumą, rodo ir tyrimai.

Įvertinus išvardytas kontracepcijos naudojimo ir jos poveikio dimensijas, galima nesunkiai sutikti su vieno amerikiečių “talk show” vedėjų palyginimu, jog kontracepcija yra lyg saugos diržas girtam vairuotojui. “Apsisaugojimo priemonės” nėra visiškai veiksmingos grynai medicininio požiūriu (šalia to dar turėtume pridurti, jog kai kurios merginos, ko gero, ne taip lengvai pasiduoda farmacijos kompanijų reklamai, pasak kurios, jų vaisingumo bangavimo pavertimas plokščia linija yra labai naudingas jų sveikatai...) ir šalia to egzistuoja tokios didelės psichologinės sistemingo kontracepcijos panaudojimo kliūtys, o masinis lytinis aktyvumas negali nepasibaigti lygiai tokiu masiniu paauglių nėštumo arba lytiškai plintančių ligų atvejų skaičiumi. Ar tik ne taip būtų galima paaiškinti Anglijos pareigūnams iškilusią mįslę, kaip galėjo pastoti apie 50 procentų kontraceptines piliules vartojusių paauglių...

“Sveikata”

Bernardinai.lt

Gintautas Vaitoška. Lytinis ugdymas: ar būtina atsimušti į seksualinės revoliucijos dugną?(II)

